

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permiseunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and R.A. „Monitorul Oficial” (www.monitoruloficial.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court’s database HUDOC.

Emitent: CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
Publicată în : MONITORUL OFICIAL nr. 64 din 3 februarie 2009

HOTĂRÂREA
din 4 martie 2008
în Cauza Licu împotriva României
(Cererea nr. 35.077/02)

În Cauza Licu împotriva României,
Curtea europeană a drepturilor omului (Secția a treia), statuând în cadrul unei camere formate din: Josep Casadevall, președinte, Corneliu Bîrsan, Boštjan M. Zupančič, Alvina Gyulumyan, Egbert Myjer, Ineta Ziemele, Luis López Guerra, judecători, și Santiago Quesada, grefier de secție,
după ce a deliberat în camera de consiliu la data de 12 februarie 2008,
pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 35.077/02) îndreptată împotriva României, prin care un cetățean al acestui stat, domnul Traian Licu (*reclamantul*), a sesizat Curtea la data de 27 august 2002 în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*Convenția*).

2. Reclamantul, căruia i s-a acordat asistență judiciară din oficiu, este reprezentat de domnul Liviu Căpraru, avocat din București. Guvernul român (*Guvernul*) este reprezentat de agentul său, domnul Răzvan-Horațiu Radu, de la Ministerul Afacerilor Externe.

3. Reclamantul susține că anularea unei decizii definitive pronunțate în favoarea sa a încălcat principiul securității raporturilor juridice și dreptul la respectarea bunurilor.

4. La data de 23 mai 2005, Curtea a hotărât să comunice cererea Guvernului. La data de 20 februarie 2007, invocând prevederile art. 29 § 3 din Convenție, aceasta a hotărât să analizeze în același timp admisibilitatea și temeinicia cauzei.

ÎN FAPT

5. Reclamantul s-a născut în anul 1953 și locuiește în București.

6. În timpul regimului comunist, statul a implementat un vast program de construire de locuințe destinate spre a fi închiriate salariaților din cadrul întreprinderilor de stat. Administrarea lor a fost încredințată întreprinderilor de stat specializate, acționând sub autoritatea primăriilor. Condițiile de atribuire a acestor locuințe erau stabilite prin Legea nr. 5/1973. În fiecare întreprindere, un comitet sindical analiza cererile salariaților și întocmea o listă de prioritate. Ulterior se încheia contractul de închiriere cu întreprinderile ce administrau aceste locuințe. Legea nr. 5/1973 a fost abrogată în anul 1996.

7. Prin Decizia din data de 18 decembrie 1990, Primăria Sectorului 3 București (*Primăria*) a atribuit Institutului Național de Cercetare „ICSITMU-Titan” mai multe apartamente într-un imobil în curs de construcție, în vederea închirierii lor către salariații acestui institut.

8. La data de 8 februarie 1991, institutul i-a atribuit reclamantului unul dintre aceste apartamente, el figurând pe primul loc pe lista salariaților care au solicitat o locuință.

9. Reclamantul a prezentat întreprinderii care administra apartamentul documentele necesare pentru încheierea contractului de închiriere. Totuși, semnarea contractului a fost amânată în așteptarea finalizării lucrărilor.

10. La puțin timp după finalizarea lucrărilor, prin Adresa din data de 21 iulie 1994, Primăria l-a informat pe reclamant că a revocat atribuirea mai multor apartamente, printre care și al său, către institutul „ICSITMU-Titan”.

11. La data de 25 iulie 1994, Primăria a atribuit acest apartament uzinei „Faur”. A doua zi, aceasta i l-a atribuit lui S.I., unul dintre salariații săi. La o dată neprecizată, întreprinderea care administra apartamentul a încheiat cu S.I. un contract de închiriere.

12. La data de 5 septembrie 1994, Primăria București le-a vândut apartamentul lui S.I. și soției sale, care l-au închiriat unei societăți comerciale.

13. Printr-o acțiune introdusă la 25 august 1994 împotriva Primăriei, reclamantul a solicitat anularea atribuirii apartamentului către S.I. El a arătat că prima atribuire a dat naștere în patrimoniul său unor drepturi cu caracter civil. Prin urmare, acesta considera că apartamentul intrase în circuitul civil și că Primăria nu mai putea să revoce această atribuire printr-un act administrativ.

14. Primul termen de judecată în fața Judecătoriei Sectorului 3 București a avut loc la data de 30 iunie 1995. La 19 ianuarie 1998, reclamantul a solicitat anularea contractului de vânzare-cumpărare a apartamentului, precum și introducerea în cauză a lui S.I. și a soției lui (denumiți în continuare *soții S.*).

15. Prin Sentința din data de 18 iunie 1999, instanța a respins acțiunea, considerând că, în lipsa unui contract de închiriere, prima atribuire nu produsese efecte civile. Judecătoria a statuat că Primăria a procedat legal cu privire la revocarea unui act administrativ și a confirmat vânzarea apartamentului.

16. Prin Decizia din data de 23 mai 2000 a Tribunalului București, apelul reclamantului a fost admis. Instanța a anulat atribuirea și vânzarea apartamentului către S.I., considerând că:

„Odată depusă repartiția la ICRAV Vitan și luarea în evidență a acestei repartiții, se presupune că între părți s-a încheiat contractul de locațiune în plan volitiv. Ca atare, apelantul reclamant a dobândit dreptul de folosință a spațiului, iar statul un drept de încasare a chiriei (...).

Chiar dacă contractul de închiriere nu a fost încheiat în formă scrisă și nu din vina apelantului reclamant, ci pentru că blocul nu era finalizat, părțile au dobândit drepturi proprii, nicio parte neputând revoca oferta. (...)

În aceste condiții, statul a încălcat dreptul de folosință al cărui titular era apelantul reclamant, așa încât repartiția emisă intimatului pârât S.I. are caracter nelegal, nelicit și abuziv.

Se are în vedere și faptul că intimatul pârât era exclus de la dreptul de a primi un spațiu din fondul locativ de stat conform Legii nr. 5/1973 și Decretului nr. 5/1975, acesta deținând în proprietate o altă construcție (...).

Cum repartiția este nulă, având o cauză falsă și nelicită, conform art. 968 din Codul civil, ea nu putea produce efecte juridice. Ca atare, fiind încheiat în baza unui act nul, și contractul de vânzare-cumpărare subsecvent este nul.”

17. Primăria și soții S. au formulat recurs împotriva acestei decizii.

18. Prin Decizia definitivă din data de 22 martie 2001, Curtea de Apel București a anulat recursul Primăriei ca fiind nemotivat și l-a respins ca neîntemeiat pe cel al soților S., în următoarele condiții:

„Există însă și situații de excepție, când actul administrativ nu mai poate fi revocat, ca urmare a dispozițiilor exprese ale legii ori a naturii drepturilor și obligațiilor care s-au născut în urma actului administrativ. (...)

Actul de repartitie inițial poate fi calificat ca un act administrativ care a dat naștere la contracte civile (în sensul larg al termenului), ceea ce înseamnă că acesta a dobândit caracter irevocabil.

Întocmirea în formă scrisă a contractului de închiriere (...) nu s-a putut realiza pentru simplul fapt că blocul nu era finalizat.

Cu toate acestea, la momentul depunerii repartitiei la ICRAV Vitan, odată cu luarea în evidență a acestei repartitii, între reclamantul Licu Traian, pe de o parte, și ICRAV Vitan, de cealaltă parte, s-a încheiat (în plan volitiv) contractul de locațiune care dă naștere la drepturi și obligații pentru fiecare parte. (...)

Existența Legii nr. 5/1973, care prevedea expres modalitatea de închiriere a spațiului locativ, precum și condițiile stabilirii și plății chiriei, a făcut ca actul administrativ emis inițial să producă efecte specifice dreptului civil și să capete astfel caracterul irevocabilității. În aceste condiții, repartitia emisă ulterior în favoarea recurenților-pârâți nu-și mai poate produce efectele.

Drept consecință, contractul de vânzare-cumpărare (...) este supus sancțiunii nulității.”

19. La o dată neprecizată, la cererea soților S., procurorul general a formulat în fața Curții Supreme de Justiție un recurs în anulare împotriva celor două decizii menționate mai sus. Acesta susținea, pe de o parte, că reclamantul a introdus tardiv acțiunea în anularea contractului de vânzare-cumpărare în fața Judecătoriei Sectorului 3 București și, pe de altă parte, că în lipsa semnării unui contract de închiriere, atribuirea apartamentului în favoarea reclamantului rămânea un act administrativ care, prin faptul că nu a generat drepturi și obligații civile, era susceptibil de a fi revocat.

20. Prin Decizia din data de 30 aprilie 2002, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare, a infirmat deciziile din 23 mai 2000 și 22 martie 2001 și, pe fond, a confirmat Sentința din 18 iunie 1999 pronunțată de Judecătoria Sectorului 3 București.

21. Curtea Supremă de Justiție a statuat că cererea de anulare a contractului de vânzare-cumpărare era inadmisibilă, deoarece reclamantul ar fi trebuit să o formuleze cel mai târziu în cadrul primului termen de judecată în fața Judecătoriei Sectorului 3 București.

22. În ceea ce privește revocarea ordinului de atribuire, Curtea Supremă de Justiție a apreciat că aceasta a fost legală din următoarele motive:

„ (...) Ordinul de repartitie este un act de drept administrativ (...) individual, unilateral și obligatoriu (...).

Revocarea (retractarea) actelor administrative de autoritate se poate face pentru motive de nelegalitate sau oportunitate numai până când acest act intră în circuitul civil (deci iese din sfera drepturilor administrative).

Actul administrativ, deci ordinul de repartitie 612 din 8 februarie 1991, nu a ieșit niciodată din sfera raporturilor de drept administrativ.

Instanțele de casare au reținut greșit încheierea unui contract de închiriere «în plan volitiv», întrucât raporturile de închiriere și ocupare a locuinței de către chiriași se nasc numai în momentul în care se încheie contractul de închiriere în formă scrisă (dispozițiile Legii nr. 5/1973 sub imperiul căreia a început raportul juridic, cât și ale Legii nr. 112/1996 precizând acest lucru).

În consecință, în mod greșit au apreciat instanțele de apel și de recurs că emiterea unei noi repartitii pentru apartament este nulă de drept.

În cazul în speță, singurul organ care putea să decidă asupra menținerii dispozițiilor de repartizare emise sau să le revoce era Primăria Sectorului 3, întrucât repartitia nu intrase în circuitul civil.

Primăria Sectorului 3, constatând, în momentul finalizării construcției, că parțial dispozițiile de repartizare nu mai sunt oportune, le-a revocat.

În concluzie, revocarea repartiției inițiale atribuite reclamantului s-a efectuat în mod legal, întrucât aceasta nu intrase în circuitul civil.”

23. La data de 10 iulie 2002, S.I. și soția sa au vândut apartamentul în cauză unui terț.

ÎN DREPT

I. Asupra pretensei încălcări a art. 6 § 1 din Convenție

24. Reclamantul susține că a avut loc o încălcare a dreptului său la un proces echitabil din cauza anulării de către Curtea Supremă de Justiție a Deciziei definitive pronunțate de Curtea de Apel București la data de 22 martie 2001. El invocă art. 6 § 1 din Convenție, care prevede următoarele:

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil (...) a cauzei sale, de către o instanță (...) care va hotărî (...) asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil (...).”

A. Asupra admisibilității

25. Curtea constată că acest capăt de cerere nu este vădit neîntemeiat în sensul art. 35 § 3 din Convenție. Mai mult, Curtea observă că nu este lovit de niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, acesta trebuie declarat admisibil.

B. Asupra fondului

26. Făcând trimitere la cauza *Brumărescu*, Guvernul admite că, în conformitate cu o jurisprudență constantă a Curții, admiterea unei căi extraordinare de atac ce supune unei noi judecăți o decizie definitivă printr-o procedură de reexaminare este considerată o încălcare a principiului securității raporturilor juridice (*Brumărescu împotriva României*, [MC], nr. 28.342/95, § 62, CEDO 1999-VII).

27. Totuși, Guvernul subliniază că, în speță, spre deosebire de cauza menționată mai sus, recursul în anulare a fost introdus în termenul legal de un an de la data deciziei atacate, nefiind expresia unei puteri discreționare a procurorului general de a acționa fără limită în timp. În plus, Guvernul invocă și cauza *Ryabykh* și arată că motivele pe care s-a întemeiat recursul în anulare fac parte din motivele excepționale ce pot justifica anularea unei decizii ce a dobândit autoritate de lucru judecat (*Ryabykh împotriva Rusiei*, nr. 52.854/99, § 52, CEDO 2003-IX). Astfel, o pretinsă eroare de drept cu privire la interpretarea prevederilor legale ce reglementează materia contractelor de închiriere ar justifica anularea deciziei Curții de Apel București.

28. În fine, Guvernul consideră că reclamantul a putut să își expună argumentele în fața Curții Supreme de Justiție în cadrul unei proceduri ce respectă cerințele art. 6 § 1 din Convenție.

29. Reclamantul contestă argumentele Guvernului și susține în continuare că anularea Deciziei definitive din 22 martie 2001 a încălcat principiul securității raporturilor juridice.

30. Curtea reamintește că unul dintre elementele fundamentale ale supremației dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care prevede, printre altele, ca soluția dată de către instanțe în mod definitiv unui litigiu să nu mai poată fi supusă unei noi judecăți (*Brumărescu*, citată anterior, § 61). În baza acestui principiu, niciuna dintre părți nu este abilitată să solicite reexaminarea unei hotărâri definitive și executorii cu singurul scop de a obține o reanalizare a cauzei și o nouă hotărâre în privința sa. Reexaminarea nu trebuie să devină un apel deghizat, iar simplul fapt că pot exista două puncte de vedere asupra problematicei respective nu este un motiv suficient pentru a rejudeca o cauză (*Ryabykh*, citată anterior, § 52).

31. În speță, Curtea constată că se regăsesc aceleași elemente ca cele care au determinat-o, de exemplu, în cauza *S.C. Mașinexportimport Industrial Group S.A.*, să constate încălcarea principiului securității raporturilor juridice și, prin urmare, încălcarea art. 6 § 1 din

Convenție, și anume intervenția într-un litigiu civil a procurorului general, care nu era parte în procedură, și rejudecarea unei hotărâri definitive ce a dobândit autoritate de lucru judecat (*S.C. Mașinexportimport Industrial Group S.A. împotriva României*, nr. 22.687/03, § 36, 1 decembrie 2005).

Curtea nu a distins niciun element care ar putea să o determine să se îndepărteze de la această jurisprudență.

32. Aceste elemente îi sunt suficiente Curții pentru a constata că anularea de către Curtea Supremă de Justiție a Deciziei definitive din data de 22 martie 2001 a încălcat principiul securității raporturilor juridice, aducând astfel atingere dreptului reclamantului la un proces echitabil. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 6 § 1 din Convenție.

II. Asupra pretenției încălcării a art. 1 din Protocolul nr. 1

33. Reclamantul se plânge de o încălcare a dreptului la respectarea bunurilor sale, având în vedere că decizia Curții Supreme de Justiție l-a lipsit de posibilitatea de a se folosi de apartamentul ce îi fusese atribuit în anul 1991. Acesta invocă art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, care prevede următoarele:

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții sau a amenzilor.”

A. Asupra admisibilității

34. Guvernul susține că acest capăt de cerere este incompatibil *ratione materiae* cu prevederile art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, cu motivarea că un contract de închiriere de locuință nu face din titularul său proprietarul unui „bun” protejat prin articolul menționat mai sus. Prin urmare, Guvernul afirmă că reclamantul nu era titular nici al unui bun, nici al unei creanțe față de stat, în virtutea căreia ar fi putut pretinde că are cel puțin o „speranță legitimă” de a obține exercitarea efectivă a unui drept de proprietate.

35. Reclamantul se opune argumentelor Guvernului.

36. Curtea reamintește că dreptul la un contract de închiriere, recunoscut printr-o hotărâre judecătorească definitivă, reprezintă o creanță suficient de bine stabilită pentru a constitui un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 [vezi *Tétériny împotriva Rusiei*, nr. 11.931/03, § 50, 30 iunie 2005, și *Malinovski împotriva Rusiei*, nr. 41.302/02, § 46, CEDO 2005-... (extrase)].

37. În speță, Curtea observă că prin Decizia definitivă din 22 martie 2001 Curtea de Apel București a confirmat existența unui contract de închiriere încheiat în urma exprimării consimțământului părților. Acest contract de închiriere constituia așadar o creanță în baza căreia reclamantul putea pretinde că are cel puțin o „speranță legitimă” de a obține exercitarea unui drept de natură patrimonială, ce se încadrează în noțiunea de „bunuri” conținută în art. 1 din Protocolul nr. 1.

38. Rezultă că excepția preliminară a Guvernului trebuie respinsă.

39. În continuare, Curtea constată că acest capăt de cerere nu este în mod vădit neîntemeiat în sensul art. 35 § 3 din Convenție. Mai mult, aceasta observă că nu este lovit de niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, îl declară admisibil.

B. Asupra fondului

40. Guvernul susține că ingerința în dreptul reclamantului de a folosi apartamentul în discuție era justificată de necesitatea de a apăra ordinea juridică, și anume de a asigura respectarea prevederilor legale, printre care în special Legea nr. 5/1973, care prevedea încheierea în scris a unui contract de închiriere de locuință. Acesta adaugă că justul echilibru

între interesele în cauză nu a fost afectat, din moment ce reclamantul nu a locuit niciodată în apartament și nici nu a plătit vreodată chirie.

41. Reclamantul se opune argumentelor Guvernului și arată că, în temeiul prevederilor din Codul civil, un contract de închiriere de locuință poate fi încheiat prin simplul acord de voință al părților, chiar și în lipsa unui înscris, acesta putând servi eventual ca probă, dar neavând influență asupra valabilității contractului de închiriere.

42. Curtea apreciază că anularea de către Curtea Supremă de Justiție a Deciziei definitive din data de 22 martie 2001, decizie ce confirmase existența în patrimoniul reclamantului a unei „creanțe” împotriva statului, constituie o ingerință în dreptul de proprietate al reclamantului.

43. Așadar, decizia Curții Supreme de Justiție a avut ca efect lipsirea reclamantului de bunul său, în sensul celei de-a doua teze a primului paragraf al art. 1 din Protocolul nr. 1.

44. O privare de proprietate ce intră sub incidența acestei a doua norme se poate justifica numai dacă se demonstrează, în special, că a intervenit pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege. Pe deasupra, orice ingerință în exercitarea dreptului de proprietate trebuie să respecte criteriul proporționalității (*Brumărescu*, citată anterior, §§ 73-74).

45. În speță, Curtea observă că Guvernul invocă o eroare de drept a instanțelor interne pentru a justifica ingerința în dreptul la respectarea bunurilor reclamantului. Or, având în vedere faptul că autoritățile locale au beneficiat de două căi de atac pentru a-și apăra poziția și a-și expune argumentele, Curtea apreciază că, în ciuda marjei de apreciere de care dispune statul în materie, această pretinsă eroare nu poate fi suficientă pentru a justifica lipsirea de un bun dobândit în deplină legalitate în urma unui litigiu civil soluționat în mod definitiv (vezi, *mutatis mutandis*, *S.C. Mașinexportimport Industrial Group S.A.*, citată anterior, §6; *Konnerth împotriva României*, nr. 21.118/02, § 74, 12 octombrie 2006, și *Bartoș împotriva României*, nr. 12.050/02, § 56, 20 iulie 2006).

46. Mai mult, presupunând chiar să s-ar putea demonstra că privarea de proprietate a servit unei cauze de interes public, Curtea consideră că justul echilibru nu a fost menținut și că reclamantul a suportat o sarcină specială și exorbitantă, din moment ce a fost lipsit nu numai de dreptul de a folosi apartamentul, ci și de orice despăgubire sau măsură reparatorie în acest sens (vezi, *mutatis mutandis*, *Brumărescu*, citată anterior, §§ 79-80).

47. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1.

III. Asupra aplicării art. 41 din Convenție

48. Conform art. 41 din Convenție:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

49. Reclamantul nu a formulat nicio cerere în termenul acordat de Curte în acest scop.

PENTRU ACESTE MOTIVE,

În unanimitate,

CURTEA

1. declară cererea admisibilă;

2. hotărăște că a avut loc încălcarea art. 6 § 1 din Convenție;

3. hotărăște că a avut loc încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

Întocmită în limba franceză, apoi comunicată în scris la data de 4 martie 2008, în aplicarea art. 77 §§ 2 și 3 din Regulament.

Josep Casadevall,
președinte

Santiago Quesada,

greffier